
12 Mart Askeri Muhtırası

Yrd. Doç. Dr. Şerif Demir

“Üniversiteler eğitim kurumları olmaktan çıkmıştı, öğrenciler sokaklarda eylem yapıyor, banka soyuyor ve Amerikan varlıklarına saldırılar düzenliyordu.”

27 Mayıs Sonrası Kurulan Yeni Düzen

On yıllık Demokrat Parti iktidarının sona erdiği Ankara Radyosu'nda saat 05.25'te okunan Türk Silahlı Kuvvetler Bildirisiyle ilan edildi. Bildiride darbenin amacı olarak ülkenin birikmiş öncelikli sorunları, “kardeş kavgasını önlenmesi, ulusal birliği korumak ve demokratik düzenin yeniden kurulması” gibi problemlerin çözülmesi gösteriliyordu. Türkiye’de yeni bir dönem başlıyordu. Fakat bu dönemin ülkeye ne getirip ne götüreceği hakkında kimsenin bir fikri yoktu. Darbe sonrasında TBMM tarafından seçilmiş Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulunun görevine zorla son verildi. Darbede fiili rol oynayan subaylardan oluşan Milli Birlik Komitesi ülke yönetimini ele geçirdi. Darbe liderliğine Org. Gn. Cemal Gürsel getirildi. MBK'nin önceden hazırlanmış, bütün sorunları çözecek bir eylem planı yoktu.

Askerler, İstanbul Üniversitesi'nden Ankara'ya getirilen DP muhalifi akademisyenler tarafından hazırlanan ve darbeyi haklı gösteren bir raporla kendi yönetimlerini meşrulaştırmaya çalıştılar. MBK'ye tanınan geniş yetkiler, 14 Haziran'da Resmi Gazetede yayınlanan geçici anayasayla hukuki bir çerçeve içerisine alındı.

DP döneminin muhalefetini tatmin edecek daimi bir anayasanın hazırlanması için çalışmalar başlatıldı. Bu amaçla “Kurucu Meclis” ve “Temsilciler Meclisi” gibi yeni kurumlar, “Bilim Heyeti” ve “Anayasa Komisyonu” gibi farklı komisyonlar oluşturuldu. 1961'de bütün çaba ve gayretler neticesinde 1961 Anayasası halkın %61,5 kabul oyunu alarak yürürlüğe girdi. Böylece 1924 Anayasası tamamen kaldırılmış oldu.

Yeni anayasanın bir önceki anayasaya göre daha demokratik ve daha özgürlükçü olduğu iddiası sıklıkla tekrarlanmaktadır. Fakat anayasanın hazırlanma şekli hiç de demokratik olmadı. Anayasa hazırlama komisyonlarında ve Meclisteki anayasa görüşmelerinde DP taraftarı olduğu düşünülen geniş bir kitlenin temsiline izin verilmedi. Bu şekilde hazırlanan bir anayasanın toplumun bütününü kucaklaması düşünülemezdi. Bu durum anayasanın demokratik niteliğine gölge düşürmekteydi. Anayasanın halk tarafından onaylanmama ihtimali de oldukça yüksekti. Böyle bir sonuçla karşılaşmak için askerler, anayasanın halk tarafından kabul edilmesi için demokratik olmayan yollara başvurmadan çekinmediler. Bütün bu çabalara rağmen anayasa halk tarafından o günkü şartlarda kritik bir

oyla kabul edildi. Yeni anayasa ile Büyük Millet Meclisinin içerisinde Millet Meclisi ve Senato kuruldu. Millet Meclisinin 450 üyesi dört yılda bir seçilirken, Senato üyeleri farklı üç kaynak tarafından belirleniyordu. Bu kaynaklardan birisi de MBK üyelerinin senatoya doğal ve ömür boyu seçilmiş olmalarıdır. Türkiye tekrar iki meclisli bir sisteme geçmişti. Ayrıca sisteme asker ağırlıklı Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ilave edildi. Böylece bir yandan daha demokratik bir anayasaya geçildiği iddia edilirken diğer taraftan askeri vesayet hukuki çerçeveye içerisine alınarak varlığı meşrulaştırılmış oldu.

Askerin siyaset üzerindeki gölgesi zamanla etki alanını daha da genişletti. Örneğin 1962'de MGK'nın yetki ve etki alanı genişletildi. İktidar her tasarrufunda askerden icazet alacak noktaya getirildi. Asker etki alanını ekonomi sahasında da geliştirdi. Bu dönemde askere ekonomik destek olması için Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) kuruldu. Fakat zamanla ülkenin dev ekonomik holdinglerinden birine dönüştü.

DP'nin Mecliste halktan aldığı oy oranının üzerinde temsil edilmesinden rahatsız olanlar seçim sistemi ile oynadılar. Oysa DP'ye böyle bir güçle Mecliste temsil imkânı sağlayan seçim sisteminin mimarı da CHP'nin kendisiydi. 27 Mayıs sonrasında Türkiye'de aynı anda farklı iki seçim sistemi uygulandı. Cumhuriyet Senatosu için ekseriyet sistemi, Millet Meclisi için nispi seçim sistemi uygulandı. Bu sistemle güçlü hükümetlerin önü kesilerek koalisyon yönetimlerinin önü açıldı. Böylece halkın temsilcileri siyaseten zayıflarken, siyaset dışı kurumlar güçlenerek idarede daha etkin hale geldiler. Bu durum demokrasinin güçlenmesi yerine iyice zayıflamasına sebep oldu. Darbe sonrası ilk genel seçimler

Ekim 1961'de gerçekleşti. DP kapatıldığı için DP'nin siyasi mirasını temsil ettiğini iddia eden birçok yeni parti seçimlere katıldı. DP mirası üzerine kurulan üç partinin (AP, CKMP ve YTP) toplam oy oranı ve Meclisteki milletvekili sayısında çoğunluğu sağlaması, halkın 27 Mayıs darbesini ve 27 Mayıs'ı savunanları desteklemediğini göstermekteydi. Darbeciler, bu durumdan çok rahatsız oldu. Ülkede siyasi kriz çıktı. Seçimlerin hemen ardından Cumhurbaşkanı ve siyasi parti liderlerinin darbeci bir ekibin hazırladığı protokolü (Çankaya Protokolü) imzalamaları üzerine siyasi kriz aşılabildi.

1961-1965 yılları arasında dört koalisyon hükümeti kuruldu. Zayıf koalisyon hükümetleri ordunun ve halkın beklentilerini karşılayamadılar. Ülkede siyasi krizler, huzursuzluklar ve darbeler devam etti. Darbecilerin hedeflediği amaçların hiç biri gerçekleşmediği gibi toplum içinde huzursuzluklar tabana yayılarak daha da arttı. Darbe sonrası bürokrasi, basın ve siyaset dâhil pek çok alanda yeni mağduriyetler ortaya çıktı. Bu arada 27 Mayıs sonrası kurulan düzenden memnun olmayan askerler tarafından sivil yönetimlere karşı 1962 ve 1963 yılında iki kez başarısız askeri darbe teşebbüsü gerçekleşti. Bu askeri darbe teşebbüslerinin başarısız olmasının temelinde, darbeciler arasında anlaşmazlıklar yatmaktaydı. Zaten Başbakan İnönü'nün iktidarına karşı yapılan darbelerin başarıya ulaşması da çok zordu.

Adalet Partisi İktidarı

1965 Genel Seçimleri sonrasında Adalet Partisi (AP), siyasi istikrarsızlıklara son verip tek başına hükümeti kuracak çoğunluğa ulaşarak iktidara geldi. AP'nin iktidarının ilk günlerinde, AP ile DP arasında

benzerlikler kurularak, AP'ye uyarılar başladı. Bu süreçte demokrasimiz için Başbakan S. Demirel ve AP kadroları için milli irade ve demokrasi vurgusunu yaparak askeri siyasetten uzak tutabilmek büyük bir sorundu.

Adalet Partisi bu dönemde iç ve dış pek çok sorunla mücadele etti. Her şeyden evvel ülkenin önünde ağır ve acil ekonomik sorunlar vardı. Ülkenin dolayısıyla geniş halk kitlelerinin rahatlaması bu sorunların

çözümünde elde edilecek başarıya bağlıydı. Başbakan S. Demirel aralıksız devam eden altı yıllık iktidarında ekonomik alanda başarılı icraatlar gerçekleştirdi. AP iktidarı döneminde ülkenin büyüme oranları %6'lara kadar çıktı, kişi başına düşen milli gelirden önemli bir artış meydana geldi. Üretim hızla artarken, enflasyon kontrol altına alındı. Türkiye'nin sanayi ve tarım üretiminde rekor artışlar gerçekleştirildi. Ülkede yıllar süren ekonomik daralma ve düşüş, yerini rahatlama ve büyümeye bıraktı. 1961'de kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP), siyasette kendisine bir yer edinerek 1965 seçimlerinde TBMM'de grup kurabilecek sayıda bir milletvekiliyle temsil imkânı kazandı. TİP'in böyle bir başarı kazanması, seçimlerde uygulanan "milli bakiye sistemi"nin yardımıyla mümkün oldu. Ülkede yükselen sol muhalefetin sesi olan TİP, Mecliste AP'ye karşı şiddetli bir siyasi mücadele içerisine girdi. Bu durum özellikle sol görüşlü aydın ve öğrencilerin ülkenin geleceğine yönelik planlar ve projeler üretmesine sebep oldu. AP, TİP'i Meclisten uzaklaştırmak için seçim kanununda değişikliğe gitti ve milli bakiye sistemini kaldırdı. AP, daha evvel TİP'in 1965 seçimlerine katılmasına da uzun bir süre itiraz etmişti. Böylece 1969 seçimlerinde TİP, bir önceki seçimde gösterdiği başarıyı tekrarlayamadı ve seçimlerde sadece iki milletvekili kazanabildi. AP'nin iktidarını koruması ve TİP'in Meclisteki etkinliğini yitirmesi, sol görüşlü muhalefette büyük bir hayal kırıklığına ve öfkeye yol açtı. Mecliste arzu ettiği şekilde yer bulamayan sol düşünce, sokakları daha yoğun ve aktif kullanarak şiddet üzerinden AP iktidarına karşı muhalefete girişti.

Türkiye'deki öğrenci olaylarının yaygınlaşmasında, 1968'de Fransa'da başlayıp kısa sürede dalga dalga tüm dünyada etkisi hissedilen gençlik hareketlerinin büyük etkisi oldu. Sokaklara inen öğrencilerin yanında işçiler, öğretmenler, aydınlar ve gençler gibi toplumun farklı kesimleri siyasallaşarak sokak üzerinden hak mücadelesine giriştiler. Ülkede boykotlar, gösteriler ve işgaller yaşandı. Bu etkinliklerle ABD karşıtlığı oldukça artarken işçi ve emekçi hareketleri güç kazandı. Karşıt görüşlü öğrenci grupları arasında çatışmalar yaşandı.

12 Mart Muhtırasına Doğru

12 Mart'a giden süreç, bir sendikanın çağrısıyla 15-16 Haziranda gerçekleşen büyük protesto gösterileriyle fiilen başladı. Olaylar, hükümetin sendikalara yönelik hukuki düzenlemesi sonrasında gerçekleşti. Gençler, işçiler ve sol görüşlü aydınlar hükümet tarafından kabul edilen yeni kanunun sol görüşlü işçileri temsil eden DİSK'in varlığına son vermek için kullanılacağı endişelerine sebep oldu. Bu kaygının sonucu olarak DİSK, aynı anda büyükşehirlerde dev protesto gösterileri düzenledi. Bu gösterilerde arbedeler çıktı ve hayatını kaybedenler oldu. Bu durum kırılğan olan toplumsal yapıda büyük huzursuzluklar ve çatışmalara yol açtı. Hükümet olayları askeri güç kullanarak durdurabildi. Hükümet'e yönelik siyasi tepki artıyor, her geçen gün sokaklarda gençlik hareketleri ve işçilerin mücadelesi tırmanıyor, hükümette sokaklara karşı tavrını sertlik yoluna giderek şiddetle bastırmayı tercih ediyordu. Her gün basılan öğrenci yurtları, polis - işçi çatışması ve sokaklarda başlayan fakat durdurulamayan bir şiddet dalgası gün geçtikçe daha da tırmanarak artmaya devam etti. Halk büyük bir ümitsizlik ve huzursuzluk içinde bocalıyordu. Ülkede öğrenci boykotları, tırmanan şiddet eylemleri ve farklı sendikalar arasında çatışmaların yaşanması ve hükümetin her geçen artan bu şiddet ortamını sona erdirmekte yetersiz kalması, TSK'yı rahatsız etmekteydi. Aynı zamanda ordu içinde mevcut siyasi durumdan rahatsız olan farklı cuntalar mevcuttu.

Bu cuntalarda emir komuta zincirinin dışında birbirleriyle rekabet eden çeşitli hizipler vardı. Yüksek komuta kademesi bu grupları kontrol altında tutabilmek için sıkı takip yapıyordu. Başbakan Demirel, iç siyasette büyük bir sorunla boğuştuğundan iç sorunlar sebebiyle partisinin bölünmesine karşı bir şey yapamadı. AP'nin bölünmesi, Meclisteki milletvekili sayısının azalmasına, siyasetteki güç ve etkinliğinin zayıflamasına yol açtı. Ülkede siyasi krizler ve istikrarsızlık başladı. Siyasi istikrarın olmadığı yerde ekonomik istikrarda kalıcı olamazdı. Hükümet, ekonomiyi düzeltmek ve mali disiplini sağlamak için dış yardım arayışına çıktı. Yabancılar dış yardım için devalüasyonu şart koştular. Hükümet dış yardım sağlamak için bir gecede %66 oranında TL'nin değerini düşürdü. Böylece halk daha da fakirleşti ve hükümete karşı tepki daha çok şiddetlendi. Ülke siyasi ve ekonomik bakımdan kilitlendi. Siyasi partiler ülkenin biriken sorunlarına çözüm üretme çabasından ziyade birbirlerine karşı hakaret ve suçlama yarışına girdiler. Asker, siyasi sorumluluk sahiplerini uyardı. 24 Aralık 1970'te Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, Cumhurbaşkanına hitaben yazdığı mektupta ülkenin biriken sorunlarına karşı acil tedbirler alınmasını istedi. Cumhurbaşkanı Ocak 1971'de siyasi parti liderleriyle bir toplantı yaptı. Fakat Cumhurbaşkanı toplantıda siyasi parti liderleri arasında ülkedeki krizlerden çıkış yolu bulmak hususunda bir mutabakat sağlayamadı. Asker, siyasiler üzerindeki baskıyı artırmaya başladı.

12 Şubat'ta toplanan kuvvet komutanları MGK yapısının değiştirilmesi, yetkilerinin genişletilmesini istediler. 24 Şubat'ta toplanan MGK'da hükümet ülkede yaşanan güvenlik sorunlarına karşı bir kez daha ikaz edildi. Genelkurmay Başkanı, doğrudan hükümeti hedef alan eleştirilerine devam etti. Asker öncelikle ülkedeki anarşiye son verilmesinde ısrarcıydı.

1971 yılının ilk aylarında Türkiye siyasi, ekonomik ve toplumsal bakımdan büyük bir yıkım içindeydi. Üniversiteler eğitim kurumları olmaktan çıkmıştı, öğrenciler sokaklarda eylem yapıyor, banka soyuyor ve Amerikan varlıklarına saldırılar düzenliyordu.

Hükümeti eleştiren akademisyenlerin evleri bombalanıyordu. Fabrikaların önemli bir kısmı greve çıkmıştı. Halk yokluk ve hayat pahalılığı yetmiyormuş gibi sokaktaki güvenliğini de kaybetmişti. İktidardaki AP gücünü kullanamıyor, ülkede kamu düzenini tesis etmekte zorlanıyordu. AP'nin 8 Mart grup toplantısında Başbakan Demirel'in şiddetle eleştirilmesi, asker tarafından Başbakan Demirel'in AP grubunda desteğini kaybettiği şeklinde yorumlandı. Askerler kendi partisinin bile desteğini kaybeden bir hükümetin iktidarda kalmaması gerektiğine karar verdiler.

Ordu içinde farklı cuntalar olduğu gibi bu cuntalar arasında Türkiye'nin nasıl ne şekilde yönetileceği konusunda da görüş ayrılıkları vardı. Örneğin 9 Mart'ta sol görüşlü olduğu iddia edilen bir grup asker, hükümete müdahale etmeye teşebbüs etti.

Bu teşebbüsten daha evvel haberi olan Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, 9 Mart darbe girişimini engelledi ve girişim içinde yer alan üst düzey askerleri etkisiz hale getirdi.

Ülkede belirgin bir huzursuzluk olduğu askerler arasında da rahatsızlık vardı. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç 11 Mart'ta Yüksek Askeri Şurayı olağanüstü toplantıya çağırdı. Şurada hükümetin ülkenin başlıca sorunlarını çözmekte yetersiz kaldığı için çekilmesi gerektiği fikri kabul gördü. Genelkurmay Başkanlığı Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanına yönelik verdiği muhtıra 12 Mart 1971'de saat 13.00'da radyodan okunarak halka duyuruldu. Muhtıradan, siyaset kurumları ülkede kardeş kavgası,

anarşi ve huzursuzluk çıkarmakla suçlanıyordu. Anayasanın öngördüğü reformların hızla yapılarak devrim kanunlarının uygulanması talep ediliyordu. Başbakan Süleyman Demirel muhtıranın anayasa ve hukuka aykırı olduğunu iddia ederek görevinden istifa etti.

Asker Destekli Koalisyon Hükümetleri

27 Mayıs Askeri darbesinin hatıraları henüz hafızlardayken asker benzer hataları yapmamak için farklı bir yol takip etti. Asker doğrudan hükümet görevini üzerine almadı. Bunun yerine hükümeti kurma görevi CHP'den istifa ettirilen bağımsız milletvekili Nihat Erim'e verildi. Böylece reformlar gerçekleştirilecek, ülkede barış ve huzur sağlanacaktı.

Sekiz ay görevde kalabilen bu hükümet öncelikle güvenlik konusuna el attı. Ülkenin 11 büyük şehrinde sıkıyönetim ilan edildi. Gençlik derneklerinin faaliyetlerine sınırlandırmalar getirildi, anarşiye neden olduğu düşünülen aydın, akademisyen ve gazeteciler tutuklandı. Yüzlerce insan hapse atıldı. Hapse atılan herkese sistematik olarak işkence uygulandı. TİP ve Milli Nizam Partisi kapatıldı. Sıkıyönetim mahkemelerinde yargılamalar yapıldı. Kısacası sol kesim ve İslami camia darbeden büyük zarar gördü.

Nihat Erim 11 Aralık 1971'de ikinci hükümetini kurdu. Fakat beklenen idari başarıyı yakalayamayan bu hükümetin ömrü ancak beş ay sürdü. Ülkede

baskı ve şiddet olanca yoğunluğuyla sürerken Başbakan Erim siyasette etkisiz kaldı. Nihat Erim'den sonra hükümeti CHP kökenli milletvekili Ferit Melen kurdu. Melen'in, ülke üzerinde ve siyasette hiçbir ciddi katkısı olmadı. Ülkenin ekonomik ve siyasal sorunları varlığını korurken ülke sıkıyönetimle yaşamaya alışmaya başladı. Aydınlar ve halk, ülkedeki siyasi ve askeri baskıdan dolayı büyük bir ümitsizliğe düşmüştü. Ferit Melen'in kurduğu hükümet ancak 11 ay görevde kalabildi. 12 Mart Muhtırası ile siyasileri istedikleri gibi yönlendiren askerler, 1973 yılında Cumhurbaşkanlığı seçiminde siyasilerle bir kez daha karşı karşıya geldiler. Askerler, Cumhurbaşkanlığı makamında mutlaka

Faruk Gürler

bir askerin bulunması gerektiğini düşünüyorlardı. Bu amaçla Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Gn. Faruk Gürler'i Cumhurbaşkanı yapmaya karar verdiler. Görev süresi 1971'de dolan Org. Gn. Faruk Gürler'in önce görev süresini uzattılar, ardından genelkurmay başkanı seçtiler. Kısa bir süre genelkurmay başkanlığı yapan Gürler, görevinden istifa ederek Cumhurbaşkanlığı kontenjanından senatörlük görevine getirildi. Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanı olabilmesi için bütün hukuki hazırlıklar tamamlandı. Askerler üzerine düşen görevi yapmış sıra siyasilere gelmişti. Sayın Gürler'in Cumhurbaşkanı olması için Meclis tarafından seçilerek yeni görev yerine geçmesi bekleniyordu.

AP lideri Demirel, askerin adayı olan F. Gürler'in Cumhurbaşkanlığı adaylığına karşı tavır koydu. AP, F. Gürler'e rakip olarak DP dönemi askerlerinden Tekin Arıburun'u çıkardı. Mecliste yapılan Cumhurbaşkanlığı oylamalarında F. Gürler ile T. Arıburun arasında geçen rekabette her iki adayda yeterli oy çoğunluğunu sağlayamadı. Askerin adayı seçilememişti. Yeni cumhurbaşkanlığı için AP ile CHP, Emekli Amiral Fahri Korutürk üzerinde anlaşarak Korutürk'ün altıncı cumhurbaşkanı olarak seçilmesini sağladılar. Bu durum siyasilerin askerlere karşı bir zaferiydi. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Faruk Gürler lehine kulis yapan Başbakan Ferit Melen görevinden istifa etti. AP ile CHP ortak bir Başbakan adayı üzerinden koalisyonda anlaşamadılar. AP ile Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) ve bağımsızların desteğiyle Naim Talu Hükümeti kuruldu. Tamamen AP'nin etkisi altında olan Naim Talu Hükümeti, hükümet programında ciddi hiçbir şey vaat etmedi. Siyasette de seçim hükümeti olarak görülen ve yaklaşık altı ay görev yapan bu hükümet, ülkeyi seçimlere taşıyarak görevini tamamlamış oldu. Bu hükümetle birlikte 12 Mart ara rejim hükümetleri tamamlanmış oldu.

Sonuç

Ordu destekli hükümetler askerin taleplerini büyük ölçüde karşıladılar. Başta anayasa olmak üzere bir dizi kanunda değişikliklere gidildi. 1961 Anayasasının kişi hak ve hürriyetlerini düzenleyen bölümlerinde kişi hürriyetini sınırlandıran düzenlemeler gerçekleştirildi. Anayasada devletin konumunu ve rolünü artıran, sivil toplum örgütlerinin etkinliğini kısıtlayan değişiklikler yapıldı. Her türlü muhalefetin kontrol altına alınmasını sağlayacak mahkemeler kuruldu. Üniversitelerdeki öğrencilerin faaliyetleri, sendikalar ve gençlik yapılanmaları etkisizleştirildi. Kısacası demokrasi ve özgürlüklerden büyük fedakârlıklar yapılarak otoriter ve baskıcı bir yapılanmanın temelleri pekiştirilmiş oldu. 27 Mayıs darbesini gerçekleştirenlerin açtığı yoldan giden 12 Mart rejimi ülkenin demokrasi ve özgürlükler bakımından çok daha geriye gitmesine sebep oldu.

12 Mart ara rejimi döneminde ülke kısa süreli alınan fakat iki yıl süren sıkıyönetimlerle idare edildi. Askeri yönetim özellikle 12 Marta gelinmesine sebep olarak gördüğü sol kesim üzerine gitti. Sol yapılanmalar, gençlik örgütleri ve sendikalar kapatıldı. Her türlü grev yasaklandı. Aydınlar sistematik işkencelerden geçirildi, baskılar artırıldı. Ülkedeki anarşinin sorumlusu olarak görülen gençlik liderleri idam edildi.

12 Mart şekil olarak 27 Mayıs'tan ayrılmaktadır. 27 Mayıs'ta askerler emir-komuta zincirini kırarak darbeyi gerçekleştirirken darbeden sadece DP üst düzey yöneticilerini sorumlu tutup ülke yönetimini kısa süreliğine de olsa üzerlerine almışlardı. 12 Mart emir komuta zinciri içinde gerçekleştirildi. Muhtıranın sorumlusu olarak belirli bir siyasi parti değil, toplumun belirli bir kesimi görüldü. Asker doğrudan idareyi ele almak yerine görece tarafsız bir koalisyon hükümeti üzerinden ülke yönetimini kontrol altında tutmaya çalıştı. Şekil olarak birbirine pek benzemeyen bu iki darbe, içerik olarak birbirine çok benzer. Örneğin her iki darbenin gerekçeleri neredeyse ortaktır: "Kardeş kavgasına son vermek". Her iki darbede de doğal olarak askeri vesayet, ülkeyi demokratik ve ekonomik bakımdan çok daha gerilere götürmüştür.

Kuvvet ve kudret sahibi
Amerika değil, Allah'tır.
Necmettin Erbakan

